

Indledningen er redigeret af Jon Tafdrup og Kirsten Vad

Tilsyn ved dr.phil. Henrik Yde

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

“[Tale ved J.F. Schouws jordefærd 2. maj]”

ved Niels Riisager

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Grundtvig og Schouw
- 3 Talens genre og indhold
- 4 Talens modtagelse
- 5 Anvendt litteratur

1 Anledning

Grundtvigs tale blev holdt den 2. maj 1852 ved begravelsen af den navnkundige politiker og professor i botanik Joachim Frederik Schouw, der var afgået ved døden få dage forinden, den 28. april. Højtideligheden tog sin begyndelse i Botanisk Haves læsesal, hvor kisten var opstillet, og Schouws ven gennem mange år, H.N. Clausen, sagde nogle ord. Derefter fortsatte de fremmødte i procession til Vor Frue Kirke. På trods af det dårlige vejr havde en betydelig skare af både gamle og unge fundet vej til følget. Efter kisten var ført ind i kirken, og det indledende orgelspil og salmesangen afsluttet, fulgte Grundtvigs tale. Schouw blev derpå bragt til Assistens Kirkegård og begravet (*Fædrelandet*, 3. maj, 1852, s. 405 f.).

Talen blev dagen derpå trykt i avisen *Fædrelandet* som en del af en længere reportage fra begravelsen. I *Fædrelandet* hedder det, at Grundtvig med talen “indledede [...] Jordpaakastelsen” (s. 405). Formuleringen levede imidlertid ikke op til Grundtvigs opfattelse af tingene, da talen ifølge ham ikke var faldet som indledningsord til selve jordpåkastelsen. Han henvendte sig derfor til avisen, der valgte at bringe såvel rettelsen som Grundtvigs faktiske indledningsord – et bibelord og et lille vers af Oehlenschläger – den 8. maj 1852 (s. 423).

2 Grundtvig og Schouw

Grundtvig lagde i sin begravelsestale vægt på, at han næppe var den i forsamlingen, som stod Schouw nærmest, hverken “i fortrolig Omgang” eller “i Fællesskab om de store videnskabelige og borgerlige Udsigter” (s. 405). Bekendtskabet mellem Schouw og Grundtvig gik dog i hvert fald tilbage til 1820’erne, hvor de begge var kommet i huset hos baron Henrik Stampe på Nysø (Rønning 1911, bind 3:2, s. 176). I et brev fra 1829 beskriver Grundtvig overfor Schouw sine ønsker for forholdet til ham: “thi baade med Dem og mange Andre, hvis Anskuelse i vigtige Ting ligge langt fra mine, ønsker jeg at staae i et venskabeligt Forhold, og skyer aldrig at tale med dem om vor Uenighed” (Grundtvig 1926, bind 2, s. 167). Om end den konkrete baggrund for brevet var en uenighed om Grundtvigs skrift *Kirkens Gienmæle* (1825), kan heri anes en parallel til Grundtvigs ligtale 23 år senere, hvor forholdet til Schouw “trods al Forskjellighed” beskrives som grundlæggende sympatisk og venligtsindet (s. 405).

Schouw og Grundtvig kom begge senere til at sidde i den Grundlovgivende Rigsforsamling (1848-1849), hvor Schouw endvidere blev valgt til formand – en post han også havde bestredet i de rådgivende stænderforsamlinger. Her kom det i enkelte situationer til gnidninger mellem de to. Rigsdagsmedlem Baron C. Zeuthen noterede eksempelvis i sin dagbog, hvordan “Grundtvigs aldeles hensynsløse Taler foranledigede [...] at Formanden [Schouw] til Slutning tabte Taalmodigheden og temmelig skarpt satte Grundtvig paa sin rette Plads, hvor over denne blev fornærmet og gik sin Vei” (Zeuthen 1945, s. 150).

Som politiker regnes Schouw sammen med personligheder som H.N. Clausen og L.N. Hvidt til den ældre generation af nationalliberale, for hvem ønsket om at indskrænke kongemagt og adel var blandet med en vis skepsis over for den politiske inddragelse af de lavere samfundslag. Schouw var desuden skandinavist og en støtte af den danske sag i hertugdømmerne.

3 Talens genre og indhold

Overordnet set holder Grundtvigs tale sig inden for rammerne af genren ligtale eller begravelsestale. Således har talen foruden sit biografiske fokus en overvejende lovprisende karakter (jf. Mai 2010, bind 1, s. 192 f.). Grundtvig begynder talen med at beklage, hvordan Danmark i de forudgående år havde mistet en række betydende personligheder. Til disse “udmærkede Mænd” kan man nu også tælle Schouw, ved hvis liv og virke Danmark vandt “noget Stort og Godt” (s. 405).

Grundtvig afholder sig fra at gå ind i en konkret beskrivelse af Schouws fortjenester. Derimod tager han udgangspunkt i bibelordet “*Aandens Sands er Liv og Fred*” fra Rom 8,6, som han bruger til at prise Schouws generelle livsindstilling. Således udmærkede Schouw sig ved i særlig høj grad at værdsætte “*Livet i sin fri Bevægelse*”, altså livets uhindrede kreative udfoldelse i alt fra kunst og videnskab til samfund og politik. Og mens Schouw troede “mere, tidt meget mere, paa Freden i Verdenslivet” end Grundtvig selv, mener Grundtvig i Schouw at ane en åndsfælle i kampen for menneskelivets fri udfoldelse. Dermed kan Grundtvig også afslutningsvis opfordre til

“den milde og fredelige, men livfulde og frisindede og, naar det saa maatte være, kæmpende Hædersmands Ihukommelse” (s. 405 f.).

Talen holder sig dog ikke til udelukkende at besynges Schouws liv og levned, men besidder desuden tydelige politiske konnotationer. Grundtvig taler således ikke kun om den generelle kamp for den fri livsudfoldelse, men tillige om “*Danmarks uundgaaelige udvortes og indvortes Kamp for levende og fri Tilværelse*” (s. 405). Dette skal ses på baggrund af datidens politiske situation, ikke mindst Treårskrigen (1848-1850), hvor den danske hær havde kæmpet mod både slesvig-holstenske oprørere og det tyske forbunds tropper for at holde sammen på helstaten. For Grundtvig og mange andre var spørgsmålet om den danske nations overlevelse stadig yderst presserende i 1852.

4 Talens modtagelse

Der blev i dagene efter begravelsen taget notits af Grundtvigs tale i dagspressen, uden at den dog dermed vakte nogen større opsigt. I den københavnske avis *Dagbladet* nøjedes man således med kortfattet at bemærke, at “Pastor Grundtvig [...] holdt den egenlige Ligtale, der skildrede den Afdøde som besjælet af den ægte Fredens Aand” (*Dagbladet* 1852, nr. 134, sp. [1]). Denne formulering gik efterfølgende igen i en række lokalaviser i det øvrige land. Det tætteste nogen kom på en egentlig vurdering af talens indhold var *Flyveposten*, der refererede til den som Grundtvigs “djærve Ord ved Baaren” (*Flyveposten* 1852, nr. 179, sp. [4]). Hvorfor man opfattede den som “djærv”, blev dog ikke uddybet yderligere.

Talen blev i 1877 trykt i samlingen *Kirkelige Lejlighedstaler* sammen med andre taler af Grundtvig.

5 Anvendt litteratur

- *Dagbladet* (1852), nr. 134, 3. maj. København.
- *Flyveposten* (1852), nr. 179, 3. maj. København.
- *Fædrelandet* (1852), nr. 102, 3. maj. København.
- *Fædrelandet* (1852), nr. 106, 8. maj. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1877) *Kirkelige Leilighedstaler*, udg. C.J. Brandt. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, udg. Georg Christensen & Stener Grundtvig, bind 1-2; bind 2: 1821-1872. København.
- Mai, Anne-Marie (2010-2011) *Hvor litteraturen finder sted*, bind 1-3; bind 1 (2010): *Fra Guds tid til menneskets tid 1000-1800. Bidrag til den danske litteraturs historie*. København.
- Rønning, Frederik (1907-1914) *N.F.S. Grundtvig. Et bidrag til skildring af*

dansk åndsliv i det 19. århundrede, bind 1-4, bind 3:2 (1911). København.

- Zeuthen, C.F. (1945) "Baron C. Zeuthens Dagbog fra den grundlovgivende Rigsforsamlings Tid", udg. Poul Møller i *Danske Magazin*, bind 4:2, s. 130-228. København.